
КЛАСИФІКАЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ ЗА КОВЕРБАЛЬНИМИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯМИ ЦІННОСТЕЙ

Скриннік Юлія

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-712-3-1-15>

ВСТУП

У сучасному суспільстві дискурсивна особистість постає як складний і багатовимірний феномен, що формується на перетині мовленнєвих практик, соціальних ролей і ціннісних орієнтирів. Її комунікативна поведінка не обмежується вербальним рівнем, а реалізується через цілісний комплекс ковербальних (невербальних і надвербальних) засобів, які беруть активну участь у конструюванні індивідуальної та соціокультурної ідентичності. У цьому контексті невербальні та надвербальні компоненти комунікації виконують не лише допоміжну, а й смислотворчу функцію, слугуючи інструментами репрезентації цінностей, регуляції міжособистісної взаємодії та формування публічного іміджу особистості. Значущість їх вивчення зумовлена тим, що саме через ці компоненти відбувається інтенсифікація, пом'якшення або трансформація вербального повідомлення, що, у свою чергу, впливає на сприйняття мовця в соціальному просторі.

Актуальність дослідження визначається потребою у систематизації знань про особливості використання невербальних та надвербальних компонентів комунікації різними типами дискурсивних особистостей для візуалізації своїх цінностей. Вивчення цього питання дозволяє поглибити розуміння взаємозв'язку між мовленнєвими та позамовленнєвими стратегіями у процесі конструювання персональних і соціокультурних ідентичностей. **Об'єктом** дослідження є дискурсивна особистість, що реалізує свої комунікативні стратегії за допомогою вербальних, невербальних і надвербальних компонентів комунікації. **Предметом** дослідження є особливості використання невербальних і надвербальних компонентів комунікації різними типами дискурсивних особистостей для репрезентації цінностей. **Мета** дослідження полягає у класифікації

дискурсивних особистостей за характером їхнього використання невербальних і надвербальних компонентів комунікації у репрезентації ціннісних орієнтирів. **Матеріалом** дослідження слугують сучасні кінофільми та скрипти до них з початку ХХІ століття, загальним обсягом 2 585 дискурсивних фрагментів.

1. Теоретико-методологічний огляд класифікації дискурсивних особистостей

Лінгвістичні дослідження дискурсивної особистості^{1,2,3,4} охоплюють широкий спектр підходів, проте існує консенсус щодо визначальної ролі невербальних і надвербальних компонентів комунікації у процесі конструювання індивідуальної ідентичності та регулювання соціальних взаємодій. Вони сприяють створенню значущих смислів у дискурсі, впливаючи на репрезентацію особистісних цінностей і позиціонування суб'єкта^{5,6,7} в соціальному контексті. Е. Гофман, відомий соціолог, який вивчав соціальні взаємодії через призму метафори театру, розробив концепцію виступу (performance), де особистість виступає як актор, який представляє себе іншим⁸. Науковець підкреслював важливість невербальних (міміка, жести) та надвербальних (постава, одяг та інші аспекти зовнішнього вигляду) компонентів, як частини того, як особистість конструює і представляє свою ідентичність у соціальному контексті. Він описував фронтальний (front stage) і задній (back stage) аспекти поведінки, де фронтальна частина включає все, що особистість навмисно демонструє публіці, а задня – те, що залишається прихованим.

¹ Солошук Л. В. Дискурсивна особистість «Детектив-аматор» (на матеріалі творів А. Крісті) // Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. № 48, т. 2. С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-19>.

² Петлюченко Н. В. Дискурс-портрети історичних харизматичних політичних лідерів Німеччини й України (лінгвокультурний аспект) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. 2011. Т. 14, № 1. С. 94–101.

³ Kozlova V. V., Malysheva A. A. Lexico-semantic aspect of discursive personality of Boris Johnson // Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism. 2023. № 5. P. 62–69. DOI: 10.32782/2710-4656/2023.5/11.

⁴ Морозова І., Афанасьєва Ю. Конструювання дискурсивної особистості президента США // Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Т. 2, № 75. С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-26>.

⁵ Ushchyna V. From stance to identity: Stancetaking in contemporary English risk discourse // Cognition, Communication, Discourse. 2020. № 20. DOI: <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2020-20-05>.

⁶ Pelclová J. Stance-taking as an identity construction in advertising targeted at mothers: A comparative analysis // Studies about Languages. 2023. № 42. P. 93–104. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.sal.1.42.33341>.

⁷ Xu X. A cross-linguistic study of stance strategies in abstracts of linguistics articles // International Journal of Education and Humanities. 2024. Vol. 13, № 1. P. 120–125. DOI: <https://doi.org/10.54097/64kery15>.

⁸ Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life // American Sociological Review. 1956. Vol. 21, № 5. 631 p.

Т. Ван Дейк, провідний дослідник у галузі критичного дискурс-аналізу, досліджує, як мова та дискурс відображають і підтримують соціальні структури влади⁹. Т. ван Дейк звертає увагу на те, як невербальні та надвербальні компоненти (зокрема, жести, просторова організація комунікантів, зовнішній вигляд) можуть підсилювати або пом'якшувати вплив дискурсу. Він також вивчав, як такі компоненти допомагають створювати та передавати соціальні ідентичності, як частину ширших ідеологічних процесів.

Дж. Батлер, відома філософиня і теоретикиня гендеру, вивчає, як гендерні ідентичності створюються і підтримуються через дискурс і перформативні акти¹⁰. Вона стверджує, що гендер є не стільки властивістю особистості, скільки результатом повторюваних дій, які є перформативними. Дж. Батлер розглядає невербальні компоненти комунікації (жести, міміка, постава), як частину цих перформативних актів, які формують гендерну ідентичність. Надвербальні компоненти, такі як мода, аксесуари та інші культурні символи, на думку науковиці, також відіграють важливу роль у конструюванні гендеру та ідентичності.

Існують спроби класифікації дискурсивних особистостей, що базуються на різних підходах, зокрема на дослідженнях у галузі дискурсивного аналізу, лінгвістики та соціолінгвістики. Вивчення інституційної комунікації в роботах Т. ван Дейка⁹, де він аналізує взаємодію дискурсу та влади, а також соціальні ролі в комунікації, підштовхує до класифікації дискурсивних особистостей за умовами комунікації, соціальними ролями та статусами на інституційних та неінституційних. За стратегічними орієнтаціями в комунікації дискурсивних особистостей можна поділити на авторитарних та демократичних. Підходи до авторитарних і демократичних стратегій у комунікації були розглянуті в роботі Е. Гофмана. Вплив емоцій та емпатії на комунікацію був досліджений у рамках прагмалінгвістики¹¹. Відповідно до цього підходу дискурсивних особистостей можна поділити на емпатичних та конфліктних. Дослідження лінгвістичних стратегій маніпуляції та переконання¹² дозволяють класифікувати дискурсивних особистостей на маніпулятивних та альтруїстичних; за ступенем

⁹ van Dijk T. A. *Discourse and Power*. London : Palgrave Macmillan, 2008. 320 p.

¹⁰ Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London; New York: Routledge, 1990. 256 p.

¹¹ Culpeper J. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 292 p.

¹² Fairclough N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London ; New York : Routledge, 2013. 608 p.

дотримання стереотипних норм щодо виконання соціальних ролей^{13, 14} – на толерантних та інтолерантних. За ціннісними орієнтаціями дискурсивні особистості поділяються на учасників, атракторів та творців^{15, 16}.

За використанням невербальних компонентів комунікації професор Л. Солошук розподіляє дискурсивних особистостей на активних, помірних та пасивних¹⁷. Тобто незважаючи на те, що існують стереотипні уявлення про активність або пасивність користування невербальними компонентами комунікації представниками певних етнокультур, у межах однієї етнокультури використання невербальних компонентів комунікації її носіями не є одноманітним, однаковим за обсягом. Основою формування стереотипних уявлень про невербальні характеристики комунікативної поведінки мовців певної етнокультури є невербальні характеристики комунікативної поведінки помірних користувачів невербальних компонентів комунікації. Саме їхню невербальну поведінку розглядають як норму, як еталон. Невербальну комунікативну поведінку активних чи пасивних особистостей сприймають як відхилення зі знаком плюс або мінус відносно помірних користувачів невербальних компонентів комунікації.

Методологічну основу дослідження становить *дискурс-портретування* як аналітичний підхід, спрямований на системне описання мовленнєвих і позамовленнєвих характеристик дискурсивної особистості в конкретному соціокультурному контексті^{18,19,20,21}. Застосування цього підходу уможливило виявлення типових комунікативних параметрів, що формують дискурс-портрет представників різних типів дискурсивних особистостей,

¹³ Allport G. W. Pattern and Growth in Personality. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1961. 593 p.

¹⁴ Skrynnik Yu. S. Tolerance in ecolinguistic perspective // Мовні і концептуальні картини світу. 2021. Вип. 3 (70). С. 131–147. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.3.10>.

¹⁵ Skrynnik Yu. Media as a construct of the modern discursive personality: Methodology of the values-based approach // Communication Today. 2023. Vol. 14, № 1. P. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.34135/communicationtoday.2023.Vol.14.No.1.3>.

¹⁶ Skrynnik Yu. S. Typology of discursive personalities within the methodology of the theory of values-based sociodiscourse // Modern Philology: Theory, History, Methodology : Scientific Monograph. Riga : Baltija Publishing, 2024. P. 151–170. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-425-2-8>.

¹⁷ Солошук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі. Харків, 2006. С. 76–77.

¹⁸ Grant T., MacLeod N. Language and Online Identities: The Undercover Policing of Internet Sexual Crime. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108766425>.

¹⁹ Maingueneau D. Portrait of the Writer as an Aviator // Postdisciplinary Studies in Discourse. Cham : Springer, 2023. P. 113–124. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-50970-4_9.

²⁰ Куранова С. І. Семантична координата моделювання дискурс-портрета мовної особистості // Мовознавство. 2020. № 2. С. 59–74. DOI: [10.33190/0027-2833-311-2020-2-004](https://doi.org/10.33190/0027-2833-311-2020-2-004).

²¹ Петлюченко Н. В. Дискурс-портрети історичних харизматичних політичних лідерів Німеччини й України (лінгвокультурний аспект) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. 2011. Т. 14, № 1. С. 94–101.

зокрема експресивного, рефлексивного, харизматичного, інклюзивного та консервативного.

На початковому етапі дослідження здійснюється ідентифікація представників зазначених дискурсивних типів на основі сукупності релевантних критеріїв, до яких належать стиль комунікації, типові просодичні, кінесичні та проксемічні характеристики, а також надвербальні особливості комунікативної поведінки. Формування вибірки ґрунтується на ознаках, що найбільшою мірою відповідають конкретному типу дискурсивної особистості, з урахуванням положень прагмалінгвістичних досліджень мовленнєвих актів і комунікативних інтенцій^{22, 23}.

На етапі збору та аналізу даних застосовується спостереження за комунікативною поведінкою досліджуваних дискурсивних особистостей із метою фіксації відеоматеріалів для подальшого аналізу. До параметрів, що підлягають аналізу, належать просодичні, кінесичні та проксемічні компоненти комунікації, а також стиль одягу й інші надвербальні атрибути (зокрема аксесуари). У межах цього етапу використовуються методи спостереження та контент-аналізу²⁴, а також положення теорії соціальної взаємодії та «поведінки на сцені», запропонованої І. Гофманом²⁵, що дозволяє врахувати вплив соціальних ролей на вибір мовленнєвих стратегій.

Отримані дані підлягають кількісній обробці шляхом оцінювання інтенсивності просодичних, кінесичних і проксемічних компонентів комунікації, а також доречності одягу та інших надвербальних атрибутів щодо конкретної комунікативної ситуації за п'ятибальною шкалою (де 5 – висока інтенсивність компонента, 1 – низька). На основі кількісних показників здійснюється візуалізація результатів за допомогою *теплокарти* як інструменту подання даних^{26, 27, 28, 29, 30}. Теплокарта дозволяє наочно відобразити інтенсивність кожного комунікативного компонента в межах окремого типу дискурсивної особистості та забезпечує можливість

²² Austin J. L. How to Do Things with Words. Oxford : Clarendon Press, 1962. 168 p.

²³ Searle J. R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1969. 203 p.

²⁴ Alaqlobi O., Alduais A., Qasem F., Alasmari M. Artificial intelligence in applied linguistics: A content analysis and future prospects // Cogent Arts & Humanities. 2024. Vol. 11, № 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2382422>.

²⁵ Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life // American Sociological Review. 1956. Vol. 21, № 5. 631 p.

²⁶ Tufte E. R. The Visual Display of Quantitative Information. Cheshire : Graphics Press, 1983. 197 p.

²⁷ Schroeder J. Visual Consumption. London : Taylor & Francis Group, 2002. 208 p.

²⁸ Kinney Patent. United States Patent and Trademark Office. Registration № 75263259. 1993. Sept. 1.

²⁹ White G. Annotated Heatmap. 2020. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781529772470>.

³⁰ Gu Z. Complex heatmap visualization // iMeta. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1002/imt2.43>.

порівняльного аналізу між різними типами особистостей. Поєднання дискурс-портретування з теплокартою як візуалізаційним інструментом сприяє більш структурованій, наочній та інтерпретативно прозорій репрезентації аксіологічних і комунікативних характеристик дискурсивних особистостей.

2. Класифікація дискурсивних особистостей за характером використання ковербальних репрезентацій цінностей

Класифікація дискурсивних особистостей за характером використання ковербальних репрезентацій цінностей ґрунтується на ступені інтенсивності та функціональної залученості цих компонентів у комунікативний процес. У межах запропонованого підходу дискурсивні особистості диференціюються за специфікою використання невербальних і надвербальних компонентів комунікації у візуалізації цінностей та поділяються на експресивний, рефлексивний, харизматичний, інклюзивний і консервативний типи.

Експресивні дискурсивні особистості характеризуються активним і свідомим залученням високоінтенсивних невербальних компонентів комунікації, зокрема жестів, міміки та поз, які слугують засобами підкреслення ціннісних орієнтирів і комунікативних переконань мовця. Важливу роль у формуванні їхнього дискурсивного образу відіграють також надвербальні компоненти – одяг і аксесуари, що підбираються цілеспрямовано та виконують функцію символічної репрезентації особистісних цінностей і соціальної ролі.

У наведеному діалозі (1) між Лансом, ексцентричним кінорежисером, і Келлі виразно простежується комплексна взаємодія вербальних, невербальних і надвербальних компонентів комунікації, які конструюють образ експресивної дискурсивної особистості:

(1) Lance [eccentric film director]: Unbelievable, Kelly. You have me... [grunts] ...forced onto a plane, and brought to godforsaken Florida!

Kelly: Do you mind?

Lance: I'm a member of the DGA. I will not be treated this way. I am calling my agent.

Kelly: You can't.

Lance: Watch me.

Kelly: Remember we talked about this. This is a high-security government job. I'm doubling your quote.

Lance: Okay.

Kelly: With a bonus.

Lance: Mmm. Yes.

Kelly: The only caveat being that no one can ever know what we're doing.

Lance: I cannot accept that.

Kelly: They will shoot you.

Lance: What is my budget?

Kelly: Your budget is whatever it costs to turn this into the moon for two-and-a-half hours.

*Lance: It's shorter than Ben-Hur. I will need a fridge full of Tab over there. And an army of minions who don't ask questions*³¹.

Вербальний рівень комунікації у прикладі (1) репрезентує експресивність мовця через використання емоційно насичених, саркастичних і категоричних висловлювань (*Unbelievable; I'm a member of the DGA*), які вербалізують обурення, егоцентричну позицію та прагнення до соціального визнання. Драматизована манера мовлення підсилює образ особистості, орієнтованої на домінування в комунікативній ситуації та привернення уваги співрозмовника. Швидка зміна емоційного тону у відповідь на зміну матеріальних умов (*Okay; Mmm. Yes*) засвідчує лабільність емоційних станів і демонструє прагматичну гнучкість мовця.

Просодичні компоненти комунікації – підвищена гучність голосу, перебільшена інтонаційна варіативність, акцентуація ключових слів – виконують функцію емоційної інтенсифікації висловлення, передаючи різкі коливання настрою та надаючи мовленню комічно-драматичного ефекту. Такі просодичні особливості сприяють посиленню експресивності та формують цілісний аудіальний образ дискурсивної особистості.

Експресивність Ланса реалізується через кінесичні компоненти комунікації – різкі, імпульсивні жести – змахування руками, вказівні рухи, жести домінування (рис. 2, 3, 4), які відображають незадоволення та прагнення до контролю над комунікативною ситуацією. Поза мовця (рис. 1, 3) сигналізує про зухвалість, нетерпіння й внутрішню напругу, що корелює з вербальною агресивністю та емоційною насиченістю висловлень. Проксемічна поведінка характеризується варіативністю: дотримуючись формальної дистанції, Ланс водночас наближається до співрозмовниці (рис. 3), використовуючи простір як інструмент психологічного тиску й переконання.

Надвербальні компоненти комунікації доповнюють експресивний дискурс мовця: екстравагантний одяг і зовнішній вигляд (рис. 1–4) виконують символічну функцію, підкреслюючи його творчу індивідуальність, ексцентричність і дистанціювання від нормативної

³¹ Gilroy R. Fly Me to the Moon : screenplay. 2024. URL: <https://scrapsfromtheloft.com/movies/fly-me-to-the-moon-transcript/>.

Рис. 1. Ковербальний компонент комунікації експресивної дискурсивної особистості

Рис. 2. Ковербальний компонент комунікації експресивної особистості

Рис. 3. Ковербальний компонент комунікації експресивної дискурсивної особистості

Рис. 4. Ковербальний компонент комунікації експресивної дискурсивної особистості

дисциплінованості. У сукупності ковербальні репрезентації цінностей формують цілісний образ експресивної дискурсивної особистості, для якої характерні емоційна відкритість, демонстративність і прагнення до самоствердження.

Рефлексивні особистості мають обмежене або помірне використання невербальних компонентів, які підкреслюють простоту та обдуманість. Такий стиль демонструє цінності, пов'язані з інтелектуальною рефлексією, самоконтролем та рівновагою. Підбір надвербальних компонентів виражає внутрішній світ і рефлексивність (мінімалістичний стиль в одязі, унікальність яскравих аксесуарів). Прикладом може бути науковець або викладач, який під час лекцій мало жестикує, але свідомо обирає нейтральний одяг для акценту на інтелектуальному складовому виступі. У наведеному нижче прикладі вербальні, невербальні та надвербальні компоненти комунікації, що застосовуються викладачкою Кетрін Вотсон гармонійно взаємодіють, формуючи її образ як рефлексивної дискурсивної особистості. При зверненні до студентів з проханням представитися, її погляд, жести та відкрита поза підсилюють атмосферу довіри й сприяють створенню дружньої атмосфери на лекції:

(2) Katherine Watson [lecturer]: Good morning.

Students: Good morning.

Katherine Watson [lecturer]: Thank you. This is History of Art 100. We'll be following Dr. Staunton's syllabus. Any questions so far?

Connie Baker [student]: Your name?

Katherine Watson [lecturer]: Why don't you go first?

Connie Baker [student]: Connie Baker.

Katherine Watson [lecturer]: Katherine Watson. Nice to meet you.

Giselle Levy [student]: Dr. Watson, I presume.

Katherine Watson [lecturer]: Not yet. And you are?

Giselle Levy [student]: Giselle Levy.

Katherine Watson [lecturer]: Giselle. If someone could get the...

Susan Delacorte [student]: Susan Delacorte.

Katherine Watson [lecturer]: Thank you, Susan Delacorte. From the beginning, man has always had the impulse to create art. Can anyone tell me what this is?

Joan Brandwyn [student]: Wounded Bison, Altamira, Spain... about 15,000 B.C. Joan Brandwyn.

Katherine Watson [Lecturer]: Very good, Joan. Despite the age of these, they are technically sophisticated because...³²

Комунікація Кетрін зі студентами включає баланс між формальністю та доступністю. Вона представляє курс, звертається до студентів з питаннями, підтримуючи як змістовний, так і особистий зв'язок. Питання (*Why don't you go first?*) свідчить про відкритість до діалогу, що формує атмосферу взаємодії. Вербальні висловлювання Кетрін допомагають їй побудувати репрезентацію компетентного і водночас чуйного викладача. Інтонація і темп мовлення Міс Вотсон відіграють важливу роль. Її відповідь на сарказм студентки Жізель Леві (*Dr. Watson, I presume – Not yet*) із легким гумором свідчить про її здатність адаптуватися до ситуації та розслабити атмосферу. Підвищення тону голосу підкреслює ключові моменти лекції, як, наприклад, коли вона хвалить відповідь студентки Джоан Брендвін (*Very good, Joan*).

На невербальному рівні комунікації образ рефлексивної дискурсивної особистості складається зі стриманого виразу обличчя, посмішка супроводжує вербальне привітання зі студентами (*Good morning. Thank you. This is History of Art 100. We'll be following Dr. Staunton's syllabus*) (рис. 5); підняті брови (рис. 6) проявляють здивованість багатими знаннями

³² Newell M. Mona Lisa Smile : screenplay. 2004. URL: https://c1coursebymf2017.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/04/monalisasmile_screenplay1.pdf.

студентів, хоча на вербальному рівні комунікації лекторка не проявляє свого здивування; контрольовані жести, що включають тільки рух указкою у напрямі слайда презентації на екрані для привернення уваги студентів до матеріалу лекції (рис. 7). Кетрін тримає зоровий контакт з аудиторією для привернення уваги студентів до матеріалу лекції та готовності до діалогу зі студентами. Вона переводить погляд від студентів до екрану для привернення уваги студентів до слайду лекції (рис. 7). Лекторка тримає дистанцію між собою та студентами, залишаючись за кафедрою у лекційній залі, що свідчить про важливість збереження дистанції та субординації між викладачем та студентами. Відкрита постава лекторки свідчить про її готовність до діалогу зі студентами.

На надвербальному рівні стриманий образ викладачки, для якої на першому місці стоять знання студентів, складається зі стриманої зачіски, натурального макіяжу з невеликим акцентом на губи, елегантного одягу у вигляді картатого жакету спокійних кольорів, червоної блузи, від якої видно тільки комір, із аксесуарів – сережки та кільце мінімалістичного

Рис. 5. Ковербальний компонент комунікації рефлексивної дискурсивної особистості

Рис. 6. Ковербальний компонент комунікації рефлексивної дискурсивної особистості

Рис. 7. Ковербальний компонент комунікації рефлексивної дискурсивної особистості

стилю, та акцентна брошка, яка може нести персональну цінність для особистості (рис. 5–7).

Харизматичні особистості характеризуються потужним та впевненим невербальним спілкуванням (інтенсивний зоровий контакт, переконлива міміка), що підкреслює цінність лідерства та впливу. Надвербальні компоненти у такому випадку створюють імідж успіху та впевненості статусу (дорогий одяг, аксесуари, що символізують досягнення). У цьому фрагменті промови Вінстона Черчилля – яскравої харизматичної дискурсивної особистості – проявляється зв'язок між вербальними, невербальними та надвербальними компонентами комунікації, що підкреслюють його силу, харизму та вміння завоювати прихильність аудиторії:

(3) Ext. Woodford Town Hall – Day 36. Churchill stands on the steps of the town hall, in his home constituency; Clemmie by his side. He is surrounded by TV and film cameras. A crowd of people has turned up to hear him speak.

Winston: A hard task lies before us. Fifty million people are now crowded in our small island which produces food for only three-fifths of them, and has to earn the rest from over the seas by exporting manufactures for which we must also first import the raw material [...].

[Churchill ends the speech by saying...]

Winston: And now, if you'll excuse me, I must go to Buckingham Palace to ask the King's permission to form a government.

[Cheers. Churchill goes through the crowd, being congratulated and clapped. He gets into his car]³³.

Черчилль вживає сильні та вагомі слова (*a hard task lies before us; I must go to Buckingham Palace to ask the King's permission*), що виражають рішучість та впевненість у вирішенні складних задач. Він формує свою промову так, щоб вона викликала почуття відповідальності, наголошуючи на спільних труднощах і підкреслюючи особисту участь у подоланні викликів (*we must also first import the raw material*). Його тон є гучним і рішучим, голос звучить впевнено і спокійно, що демонструє силу його особистості. Інтонаційні акценти на ключових словах (*hard task*), акцентують значимість його меседжу.

Жести Черчилля – короткі, впевнені рухи руками та тілом – підсилюють силу його промови та встановлюють контакт із натовпом. Він використовує кінесичні знаки для акцентування основних моментів, що допомагає йому тримати аудиторію в напрузі і справляти сильне враження. Його вираз

³³ Morgan P. The Crown. Episode 1 : screenplay. 2013. P. 21–22. URL: <https://script-pdf.s3-us-west-2.amazonaws.com/crown-the-1x01-script-pdf.pdf>.

обличчя (рис. 8) передає рішучість, а погляд, спрямований у натовп, – впевненість та безстрашність. Черчилль стоїть перед натовпом (рис. 9), близько до людей, що підсилює його зв'язок з аудиторією, не дивлячись на його високий статус. Він стає частиною народу, зберігаючи формальну дистанцію з оточуючими та водночас відкриваючи себе для прямої взаємодії з ними.

Зовнішній вигляд харизматичного політика – традиційний костюм (рис. 8, 9), підкреслює його статус, владу і формальність моменту. Черчилль також оточений камерами і публікою, що підкріплює його образ як важливої особи на світовій арені. Присутність його дружини Клеммі біля нього (рис. 8) надає додаткової харизматичності, оскільки вони зображують ідею сильної підтримки та відданості з боку родини. Таким чином, у цьому прикладі комбінація вербальних, невербальних і надвербальних знаків допомагає Черчиллю створити образ національного харизматичного лідера, який здатен вести свій народ через труднощі з упевненістю. Його харизматична особистість втілюється у кожному компоненті комунікації, що захоплює аудиторію та викликає симпатію.

Інклюзивні особистості застосовують невербальні сигнали, що підкреслюють відкритість та доступність (доброзичлива міміка, відкриті жести), вони спрямовані на відображення цінностей рівності та толерантності. Надвербальні компоненти комунікації у мовленні інклюзивних особистостей акцентують увагу на зв'язку із зовнішніми соціальними групами (національний одяг, символи різних культур). У наступному прикладі Принцеса Діана втілює образ інклюзивної особистості через прості, але сильні вербальні звернення, щирі емоційну реакцію і фізичний контакт, що свідчить про її готовність протистояти соціальним упередженням та демонструвати справжнє співчуття:

(4) Int. New York, Harlem Hospital, paediatric ward – day. Doctor Margaret Heagarty, a forthright, middle-aged doctor, shows Diana around the

Рис. 8. Ковербальний компонент комунікації харизматичної дискурсивної особистості

Рис. 9. Ковербальний компонент комунікації харизматичної дискурсивної особистості

paediatric ward. They're followed by a select few reporters and photographers. Surrounding them are beds occupied by young children and babies, most are African American, many are emaciated, some have tubes running out of them. Diana is offered a pair of surgical gloves to put on but she turns them down.

Heagarty: We established the Paediatric AIDS Unit two years ago to deal with the rising problem of infants suffering with the disease. [Diana stops at the bed of a young boy.]

Diana: Hello.

Heagarty: Many of the children have been abandoned, or have parents who are addicts or sick with the virus. They desperately need foster parents but people are too afraid to take them.

Diana: Why?

Heagarty: *Because of the stigma. The fear of the disease. [This cuts Diana to the core. Her eyes tear up as she looks at the boy. Then she crouches down and lifts him up into a hug. Completely natural. Completely spontaneous. A moment of pure compassion]*³⁴.

Діана звертається до хлопчика простим і щирим (*Hello*), яке слугує для встановлення контакту на рівні, який є зрозумілим і прийнятним для дитини. Її питання (*Why?*) на адресу докторки вказує на прагнення зрозуміти, чому суспільство не готове допомагати хворим на СНІД дітям, демонструючи не лише її турботу, а й бажання розібратися з глибшими причинами проблеми. Через запитання вона піднімає суспільний діалог про стигматизацію, що є важливою рисою інклюзивної особистості.

На невербальному рівні комунікації важливу роль відіграє відмова від рукавичок (*Diana is offered a pair of surgical gloves to put on but she turns them down*). Це сигналізує про її прагнення встановити фізичний контакт, показуючи довіру до дітей і демонструючи, що вона не боїться можливого ризику. Також сльози на її очах (рис. 10, 11) підкреслюють емоційне занурення Діани в ситуацію та глибоке співчуття. Але найбільш промовистий невербальний жест – це її рішучий крок, коли вона обіймає хворого хлопчика (рис. 11). Такий фізичний контакт є прямим вираженням тепла та безумовної підтримки, що руйнує бар'єри між «здоровими» і «хворими». Спонтанність дій Діани, яка не вагається ані секунди перед тим, як обійняти хлопчика, вказує на її природне, інтуїтивне співчуття. Це миттєва реакція на страждання, яка не потребує обдумування чи узгодження з соціальними нормами. Щирість і емоційна відкритість, проявлені в цьому

³⁴ Morgan P. The Crown. Episode 410 : screenplay. 2020. P. 21–22. URL: <https://deadline.com/wp-content/uploads/2021/06/The-Crown-Script-It-Starts-On-The-Page.pdf>.

Рис. 10. Ковербальний компонент комунікації інклюзивної дискурсивної особистості

Рис. 11. Ковербальний компонент комунікації інклюзивної дискурсивної особистості

моменті, посилюють її образ як інклюзивної дискурсивної особистості, яка уособлює людяність та емпатію.

Надвербальні компоненти комунікації, такі як одяг, аксесуари, тощо, не впливають на створення образу інклюзивної особистості, для якої більш важливими є емоційний контакт зі співрозмовниками.

Консервативні особистості оперують невербальними компонентами комунікації, що підкреслюють стриманість і традиційність (формальні жести, нейтральна міміка), та відображають консервативні цінності. Надвербальні компоненти відображають традиції та сталість консервативної особистості (класичний стиль одягу, аксесуари з історичним змістом). Прототиповим прикладом консервативної особистості є Королева Єлизавета – гарант традицій британського суспільства:

(5) [Elizabeth reaches into a drawer. Pulls out a small box.]

Elizabeth: The Order of Merit is not awarded by some faceless committee – it comes at the personal discretion of the Sovereign and is in recognition of exceptionally meritorious service. It is limited to just twenty-four recipients – no matter their background. You could be the daughter of a duke, or a greengrocer. What matters is your accomplishments. And nobody can deny that this is a very different country now to the one inherited by our first woman Prime Minister. Now, it's normally handed over in the box but if you would allow me.

[Elizabeth pins the Order on Thatcher]³⁵.

У мовленні Королеви простежується офіційний та зважений стиль. Формулювання (*it comes at the personal discretion of the Sovereign; in recognition of exceptionally meritorious service*) вказують на строгий тон і високу значущість, яку вона надає своїй промові. Її слова ретельно підібрані, щоб передати важливість церемонії, статус нагороди та

³⁵ Morgan P. The Crown. Episode 410 : screenplay. 2020. P. 26. URL: <https://deadline.com/wp-content/uploads/2021/06/The-Crown-Script-It-Starts-On-The-Page.pdf>.

особисту участь монарха. При цьому невербальні компоненти комунікації підкріплюють вербальні висловлювання.

Голос Королеви звучить спокійно і розмірено, що відповідає характеру консервативної особистості, яка намагається уникати надмірної емоційності. Інтонація підкреслює важливість сказаного, особливо в ключових фразах (*personal discretion of the Sovereign; nobody can deny*). Її жести обмежені та стримані, лише легке підняття руки, щоб акцентувати увагу на окремих словах, таких як (*twenty-four recipients*). Королева Єлизавета має пряму та впевнену поставу (рис. 12, 15), що підкреслює статус монарха. У рамках контексту спілкування з Прем'єр-міністеркою Королева підтримує формальну відстань (рис. 15), що відповідає традиційному підходу до інституційної взаємодії, властивому консервативній особистості. Королева скорочує дистанцію з комунікативним партнером, як виключення із правил та як прояв особливої поваги, для нагородження прем'єр-міністерки орденом (рис. 16).

У такому офіційному контексті Єлизавета вдягнена у вбрання офіційно-ділового стилю, що свідчить про її статус та прив'язаність до традицій (рис. 13). Її прикраси у вигляді сережок сриманого стилю підкреслюють

Рис. 12. Ковербальний компонент комунікації інклюзивної дискурсивної особистості

Рис. 13. Ковербальний компонент комунікації консервативної дискурсивної особистості

Рис. 14. Ковербальний компонент комунікації інклюзивної дискурсивної особистості

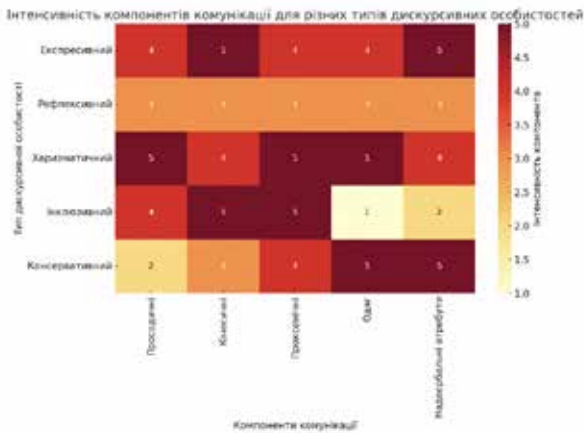
Рис. 15. Ковербальний компонент комунікації консервативної дискурсивної особистості

Рис. 16. Ковербальний компонент комунікації консервативної дискурсивної особистості

значення моменту, а також її високий соціальний статус та повагу до церемонії (рис. 14, 16).

Створення теплової карти (Теплокарта 1) є доцільним методом для візуалізації інтенсивності використання компонентів комунікації різними типами дискурсивних особистостей. У цьому підході кожен тип дискурсивної особистості представлений окремим рядком, тоді як різні компоненти комунікації виступають параметрами для порівняння. Завдяки використанню кольорової шкали можна легко оцінити рівень інтенсивності або значущості певного компонента для відповідного типу особистості: висока інтенсивність (значущість компонента для даного типу) позначається більш насиченими кольорами – темно-червоним; низька інтенсивність відображена світлішими відтінками – світло-жовтим. Теплокарта забезпечує наочну презентацію компонентів, що дозволяє

Теплокарта 1. Інтенсивність компонентів комунікації для різних типів дискурсивних особистостей

швидко визначити найхарактерніші риси кожного типу дискурсивної особистості та полегшує порівняння між ними.

ВИСНОВКИ

Запропонована класифікація ілюструє, як різні типи дискурсивних особистостей використовують невербальні та надвербальні компоненти для висвітлення своїх цінностей у комунікації. Відповідно до соціокультурного контексту, дискурсивні особистості адаптують свої комунікативні стратегії, щоб підкреслити ті чи інші цінності та впливати на оточуючих. Теплокарта, як інструмент дискурсу портретування, представляє інтенсивність використання різних компонентів комунікації для п'яти виокремлених типів дискурсивної особистості: експресивної, рефлексивної, харизматичної, інклюзивної та консервативної, що забезпечує можливість порівняння їхніх характеристик та стилів спілкування.

Експресивна дискурсивна особистість демонструє максимальну інтенсивність у просодичних і кінесичних компонентах, що відображено насиченими кольорами на теплокарті. Гучний голос, перебільшена інтонація та часті зміни настрою створюють динамічний емоційний фон комунікації, який супроводжується активними жестами та виразною мімікою, підкреслюючи імпульсивність і зухвалість особистості. Скорочена дистанція у спілкуванні свідчить про прагнення вплинути на партнера, а екстравагантний стиль одягу та яскраві аксесуари доповнюють творчий образ експресивної особистості.

Рефлексивна дискурсивна особистість натомість характеризується середньою інтенсивністю просодичних та кінесичних компонентів. Спокійний темп мовлення з легкими інтонаційними акцентами підкреслює основні моменти в розмові, тоді як стримані жести й міміка створюють атмосферу ввічливості та взаєморозуміння. Збереження формальної дистанції в комунікації підкреслює повагу до особистих меж співрозмовників, а елегантний, нейтральний стиль одягу відображає гармонійність і контрольованість у взаємодії. Прикраси, якщо присутні, є стриманими й акцентують на персональній цінності, що підкреслює мінімалізм та самодисципліну.

Харизматична дискурсивна особистість відрізняється високою інтенсивністю в просодичних і кінесичних компонентах комунікації. Рішучий і впевнений тон голосу з інтонаційними акцентами додає переконливості висловлюванням, а короткі, впевнені жести підсилюють авторитетний образ. Дистанція при спілкуванні може варіюватися для кращого контакту з аудиторією, що допомагає посилити вплив на співрозмовників. Офіційний одяг підкреслює статус і формальність,

створюючи образ владної особистості, а присутність публіки або близьких під час публічних заходів додає авторитетності.

Інклюзивна дискурсивна особистість виражає помірну інтенсивність у просодичних компонентах: м'який та ширший тон голосу спрямований на підтримку і співчуття, тоді як кінесичні компоненти виявляються інтенсивніше – часті жести обіймів та фізичні контакти символізують ширість і відкритість до співрозмовників. Скорочення дистанції у спілкуванні свідчить про прагнення до емоційної близькості. Стиль одягу зазвичай простий і буденний, що підкреслює простоту та невимушеність у спілкуванні. Інклюзивні особистості уникають бар'єрів, наприклад, рукавичок, акцентуючи на фізичному контакті як способі встановлення довіри.

Консервативна дискурсивна особистість характеризується середньою інтенсивністю просодичних компонентів. Її спокійний, розмірений тон голосу з акцентами на важливих словах підкреслює стриманість і дисципліну. Кінесичні компоненти мають нижчу інтенсивність: контрольовані, обмежені жести підтримують загальний традиційний образ. Дистанція ретельно зберігається, а в окремих випадках скорочується для вираження особливої поваги. Офіційний стиль одягу, що демонструє статус і прихильність до традицій, включає символічні аксесуари, такі як ордени або коштовності, які підкреслюють соціальний статус та відданість загальноприйнятим нормам.

Таким чином, теплокорта, як інструмент дискурсу портретування у процесі візуалізації цінностей та створення класифікації дискурсивних особистостей, дає цілісне уявлення про інтенсивність невербальних та надвербальних компонентів комунікації для кожного типу, що забезпечує порівняння дискурсу портретів досліджуваних типів особистостей.

Перспективи дослідження у межах класифікації дискурсивних особистостей на основі їхнього використання невербальних і надвербальних компонентів комунікації відкривають значний потенціал для подальших досліджень. Одним із перспективних напрямів є розширення типології дискурсивних особистостей, враховуючи соціокультурні фактори й контексти, в яких проявляються їхні цінності. Дослідження також можуть охоплювати порівняння особливостей дискурсивних стратегій між різними культурами, що дозволить визначити, наскільки універсальними є визначені типи та як адаптація невербальних і надвербальних компонентів залежить від культурного середовища.

Іншим напрямом є вивчення впливу ціннісної візуалізації на ефективність комунікації в конкретних соціальних та професійних середовищах, що особливо актуально для міжкультурного менеджменту, освіти, медіа й реклами, де розуміння невербальних та надвербальних

сигналів є ключовим для досягнення впливу. Теплокарти можуть використовуватися як практичний інструмент для тренування ефективності комунікативних стратегій, зокрема для формування навичок адаптації поведінки в залежності від поставлених цілей комунікації.

АНОТАЦІЯ

Запропоновано комплексний підхід до класифікації дискурсивних особистостей на основі методу дискурс-портретування із застосуванням теплокарти як аналітичного інструменту. Метою дослідження є систематизація особливостей використання ковербальних репрезентацій цінностей різними типами дискурсивних особистостей для виявлення їхньої соціокультурної позиції, комунікативного стилю та іміджу. Проаналізовано п'ять типів дискурсивних особистостей: експресивний, рефлексивний, харизматичний, інклюзивний і консервативний. Встановлено, що експресивний тип характеризується високою інтенсивністю просодичних і кінесичних компонентів комунікації. Рефлексивний тип вирізняється стриманим і контрольованим використанням ковербальних засобів; харизматичний – їх стратегічним застосуванням для посилення переконливості. Інклюзивний тип орієнтований на створення емоційної близькості; консервативний – на підкреслення соціального статусу й традиційних цінностей. Інтенсивність використання ковербальних репрезентацій цінностей візуалізовано за допомогою теплокарти, що забезпечує порівняльний аналіз комунікативних характеристик різних типів дискурсивних особистостей. Запропонований підхід розширює аналітичний інструментарій дискурс-аналізу та сприяє системному дослідженню аксіологічного виміру комунікації. Отримані результати можуть бути використані для подальшого дослідження дискурсивних особистостей і ціннісних механізмів сучасної комунікації.

Література

1. Alaqlobi O., Alduais A., Qasem F., Alasmari M. Artificial intelligence in applied linguistics: A content analysis and future prospects // *Cogent Arts & Humanities*. 2024. Vol. 11, № 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2382422>.
2. Allport G. W. *Pattern and Growth in Personality*. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1961. 593 p.
3. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford : Clarendon Press, 1962. 168 p.
4. Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London; New York: Routledge, 1990. 256 p.

5. Culpeper J. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 292 p.
6. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London ; New York : Routledge, 2013. 608 p.
7. Goffman E. *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. London ; New York : Routledge, 2005.
8. Goffman E. *The Presentation of Self in Everyday Life* // *American Sociological Review*. 1956. Vol. 21, № 5. 631 p.
9. Grant T., MacLeod N. *Language and Online Identities: The Undercover Policing of Internet Sexual Crime*. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108766425>.
10. Gu Z. *Complex heatmap visualization* // *iMeta*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1002/imt2.43>.
11. Kinney Patent. United States Patent and Trademark Office. Registration № 75263259. 1993. Sept. 1.
12. Kozlova V. V., Malysheva A. A. Lexico-semantic aspect of discursive personality of Boris Johnson // *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. 2023. № 5. P. 62–69. DOI: [10.32782/2710-4656/2023.5/11](https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.5/11).
13. Maingueneau D. *Portrait of the Writer as an Aviator* // *Postdisciplinary Studies in Discourse*. Cham : Springer, 2023. P. 113–124. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-50970-4_9.
14. Pelclová J. *Stance-taking as an identity construction in advertising targeted at mothers: A comparative analysis* // *Studies about Languages*. 2023. № 42. P. 93–104. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.sal.1.42.33341>.
15. Schroeder J. *Visual Consumption*. London : Taylor & Francis Group, 2002. 208 p.
16. Searle J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1969. 203 p.
17. Skrynnik Yu. S. Tolerance in ecolinguistic perspective // *Мовні і концептуальні картини світу*. 2021. Вип. 3 (70). С. 131–147. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.3.10>.
18. Skrynnik Yu. *Media as a construct of the modern discursive personality: Methodology of the values-based approach* // *Communication Today*. 2023. Vol. 14, № 1. P. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.34135/communicationtoday.2023.Vol.14.No.1.3>.
19. Skrynnik Yu. S. *Typology of discursive personalities within the methodology of the theory of values-based sociodiscourse* // *Modern Philology: Theory, History, Methodology : Scientific Monograph*. Riga : Baltija Publishing, 2024. P. 151–170. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-425-2-8>.

20. Tufte E. R. *The Visual Display of Quantitative Information*. Cheshire : Graphics Press, 1983. 197 p.
21. Ushchyna V. From stance to identity: Stancetaking in contemporary English risk discourse // *Cognition, Communication, Discourse*. 2020. № 20. DOI: <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2020-20-05>.
22. van Dijk T. A. *Discourse and Power*. London : Palgrave Macmillan, 2008. 320 p.
23. van Dijk T. A. *Discourse as Structure and Process*. London : Sage, 1997.
24. White G. *Annotated Heatmap*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781529772470>.
25. Xu X. A cross-linguistic study of stance strategies in abstracts of linguistics articles // *International Journal of Education and Humanities*. 2024. Vol. 13, № 1. P. 120–125. DOI: <https://doi.org/10.54097/64kery15>.
26. Куранова С. І. Семантична координата моделювання дискурс-портрета мовної особистості // *Мовознавство*. 2020. № 2. С. 59–74. DOI: 10.33190/0027-2833-311 -2020-2-004.
27. Морозова І., Афанасьєва Ю. Конструювання дискурсивної особистості президента США // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Т. 2, № 75. С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-26>.
28. Петлюченко Н. В. Дискурс-портрети історичних харизматичних політичних лідерів Німеччини й України (лінгвокультурний аспект) // *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2011. Т. 14, № 1. С. 94–101.
29. Солощук Л. В. *Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі*. Харків, 2006. 300 с.
30. Солощук Л. В. Дискурсивна особистість «Детектив-аматор» (на матеріалі творів А. Крісті) // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 48, т. 2. С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-19>.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Gilroy R. *Fly Me to the Moon* : screenplay. 2024. URL: <https://scrapsfromtheloft.com/movies/fly-me-to-the-moon-transcript/>.
2. Morgan P. *The Crown*. Episode 1 : screenplay. 2013. URL: <https://script-pdf.s3-us-west-2.amazonaws.com/crown-the-1x01-script-pdf.pdf>.
3. Morgan P. *The Crown*. Episode 410 : screenplay. 2020. URL: <https://deadline.com/wp-content/uploads/2021/06/The-Crown-Script-It-Starts-On-The-Page.pdf>.

4. Newell M. Mona Lisa Smile : screenplay. 2004. URL: https://c1coursebymf2017.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/04/monalisasmile_screenplay1.pdf.

Information about the author:

Skrynnik Iuliia,

Doctor of Philosophy (Philology),

Doctorate Student, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of English Philology

and Foreign Language Teaching Methods,

V. N. Karazin Kharkiv National University

4, Svobody Square, Kharkiv, Ukraine